

7^x

ve vedlejší
úloze

ALICE
HORÁČKOVÁ

ALICE HORÁČKOVÁ

argo

7 ve vedlejší X úloze

7x

ve vedlejší
úloze

ALICE
HORÁČKOVÁ

Obálka, grafická úprava a sazba Pavel Růt.

Odpovědný redaktor Vít Penkala.

Technický redaktor Milan Dorazil.

Vydalo nakladatelství Argo,

Milíčova 13, 130 00 Praha 3,

www.argo.cz, argo@argo.cz,

v roce 2016 jako svou 2849. publikaci.

Vytiskla tiskárna Akcent.

Vydání první.

ISBN 978-80-257-1744-8

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS

sklad: KOSMAS s.r.o. Za Halami 877

252 62 Horoměřice

tel: 226 519 383, fax: 226 519 387

e-mail: odbyt@kosmas.cz, www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit v internetovém knihkupectví

www.kosmas.cz

Martině

Obsah

Zdena Mašínová	16
Ivan M. Havel	49
Hana Hnátová, rozená Lustigová	95
Helena Landovská	123
Julius „Gyulla“ Banga	163
Jana Navrátilová	193
Jaroslav Zajíc	
Marta Janasová, rozená Zajícová	235

Na okamžik, kdy mě napadlo téma téhle knihy, si vzpomínám živě. Nahrávala jsem novinový rozhovor s kybernetikem Ivanem M. Havlem, který se točil kolem jeho staršího bratra, když jsem si uvědomila, že takhle o Václavovi Havlovi ještě nikdo nemluvil. Mladší bratr světoznámého dramatika a prezidenta vlastně celý život vystupoval ve vedlejší úloze a viděl Václava Havla tak intimně a ostře, jak ho nikdo jiný než sourozenec ani vnímat nemohl.

Později jsem si uvědomila, že jsem podobný pocit měla už jednou předtím, když jsem dělala rozhovor se Zdenou Mašínovou o jejích bratrech Ctiradovi a Josefovi. A tak jsem začala přemýšlet o dalších sourozencích ve vedlejších úlohách. Rychle jsem si proto domluvila interview se sestrou Pavla Landovského Helenou a Hanou Hnátovou, sestrou spisovatele Arnošta Lustiga. Obě jsem k rozhovorům musela přemlouvát. Necítily se dostatečně důležité, neuměly o sobě mluvit, překonávaly zábrany, které jejich známé bratry už dávno netrápily. A kromě toho jsem se na ně ani nemohla připravit tak, jak jsem byla zvyklá. U Heleny Landovské a Hany Hnátové šlo o první větší rozhovory vůbec, takže jsem při nich tápala i v základních biografických faktech.

Časem jsem pochopila, že vedlejší úloha v rodině je často těžší než ta hlavní. Vzhledem k tomu, že zpovídání většínou prožili formativní léta svého života za totality, která se svou podivnou logikou posuzovala lidi podle jejich původu víc než podle jejich činů, dopláceli sourozenci často na rozhodnutí svých slavných bratrů a sester. A to bylo mnohem obtížnější, než kdyby si tuhle roli vybrali sami a věděli, co je čeká. Nikdo z těch, s nimiž jsem hovořila,

nezahořkl kvůli tomu, že jejich osudy do velké míry předurčila cizí volba. Možná to bylo tím, že všichni svou vedlejší roli zvládli. Dokonce se mi ani nezdálo, že by jim vadilo, že za svůj výkon nebyli nijak odměněni - na divadle i v životě se většinou tleská jen těm, co hrají hlavní role -, ale výjimeční lidé prostě mívají výjimečné sourozence.

Z vlastních zkušeností vím, jak je důležité, kolikrát se člověk v rodině narodí: starší sourozenci bývají často nositeli rodinných hodnot a tradic, ale většinou jsou také uzavřenější a zodpovědnější. V mém okolí si nešlo nevšimnout, že mladší sourozenci často nedokončili to, co začali, ale na druhé straně jsou empatičtější a otevřenější.

Ačkoliv jsem v těchto věcech měla jasno, nebyla jsem důsledná a stejně jsem poprosila jednoho slavného staršího sourozence o kontakt na toho mladšího. Tuhle chybu jsem už pak nikdy neudělala - známý duchovní mi obratem a bez dalšího vysvětlení vzkázal, že rozhovor s jeho mladší sestrou „nebude možný“. Od té doby jsem si mladší sourozence hledala sama. Zatelefonovala jsem i sestře skvělé herečky - paní Jaroslavě se moje téma líbilo a ochotně s naším setkáním souhlasila. I když žije ve Švédsku, domluvily jsme se, že až příště pojedou do Prahy, strávíme spolu její první volné odpoledne. Pak mi však najednou zazvonil telefon s neznámým číslem a promluvil z něj hlas, který jsem dobře znala z televize.

„Dobrý den, sestra mi říkala, že připravujete nějakou knihu. Mohla bych vědět o čem?“ ptala se herečka.

Popsala jsem jí, co mám na mysli, a žena hlavních úloh zaševelila: „Víte, já žádnou další knihu nepotřebuju, já si knihy píšu sama.“

Vysvětlila jsem jí, že to nebude kniha ani tak o ní, jako o její sestře, načež si hlasitě povzdechla: „Ale ona si to nepřeje, a to ji mám nutit?“

Spolkla jsem, co jsem měla na jazyku, totiž proč mi to všechno její mladší sestra nevysvětlí sama, a obrátila se jinam. Tou dobou mi už nestačilo jen to, že se někdo ocitl ve vedlejší úloze, tou dobou jsem pátrala jen po sourozencích, kteří se museli vyrovnat s dramatickými následky rozhodnutí a činů svých bratrů a sester. Nakonec jsem právě takové příběhy našla ve vyprávění Jany Navrátilové, Juliuse Bangy a Jaroslava a Marty Zajícových.

První rozhovory, které původně vznikly pro noviny, počínaje rozhovorem se Zdenou Mašínovou v roce 2011, bylo do knihy nutno celé přepracovat, rozšířit a prohloubit. Vrátila jsem se k původním, několikahodinovým nahrávkám, které jsem už nemusela lisovat do předepsaného formátu. Zároveň mi naskakovaly úplně nové dotazy, proto jsem se se svými hrdiny a hrdinkami setkávala znova a znova. V průběhu let 2014 a 2015 jsem si s nimi povídala u kávy a vína, na procházkách i projíždkách, a naše vztahy se tím měnily. Už si neumím představit, že bych na některé ze svých otázek slyšela při prvních setkáních stejné odpovědi, jaké jsem dostala při těch posledních - nejspíš bych jim je na začátku vůbec nedokázala položit.

I když si někteří mí respondenti chtěli rozhovor před vydáním ještě přečíst, nikdo z nich mě nenutil něco dodatečně přepisovat. Jen Zdena Mašínová mě požádala „o jednu malou věc“. Nešlo by to trošku učesat? Abych mluvila víc spisovně a netahalo to tak za uši?»

„Ale vždyť vy úplně spisovně nemluvíte, paní Mašínová, a to je právě pěkný.“

„No jo, ale já měla v dětství ve škole úspěch s recitací a moje maminka hrozně dbala na to, abych správně mluvila. Vždyť ona mě přímo trénovala!“

„Jak, trénovala?“

„Když jsem řekla nějaké slovo špatně, tak jsem ho pak musela desetkrát za sebou zopakovat dobře, abych si to zapamatovala.“

To byla mánie mojí maminky a obě jsme snily o tom, že budu jednou hlasatelkou v Československém rozhlasu."

„No a jak to s tím snem dopadlo?“

„No jako se všemi sny! Kolem rozhlasu jsem nemohla ani projít, natož aby mě pustili dovnitř!“ rozesmála se paní Mašínová a bylo vyhráno.

Zdena Mašínová

(* 7. listopadu 1933)

Zdena Mašínová se ze svých oken v Olomouci dívá přímo na věznicí, jejíž mříže poznala zevnitř. V zimě roku 1954 ji tam po několik měsíců ponižujícím způsobem vyslyšali estébáci, ačkoliv ona se teprve tam dozvěděla, že její bratři Ctirad a Josef vedli v Poděbradech aktivní odbojovou skupinu, že během svých akcí zabili dva policisty a jednoho ozbrojeného účetního a že další policisty zastřelili ve Východním Německu během svého dramatického útěku do Západního Berlína. Tam také pochopila, jak se její bratři snažili naplnit odkaz jejich otce, generála Josefa Mašína, jednoho z největších hrdinů protinacistického odboje.

Ten výhled z okna si Mašínová nevybrala. Bydlí v činžáku, který před válkou postavili její prarodiče a který vybojovala zpátky v restituci. Se stejnou vervou, s níž později dohnala spor o rodinný statek v Lošanech až k Ústavnímu soudu, jsem se setkala, kdykoliv se Mašínová rozhovořila o politických poměrech v české společnosti. Rozohnila se tak, že se okamžitě rozbušilo srdce i mně. Stačilo však zavtipkovat, a tahle stará dáma se zase rozpustile rozchichotala.

Za Zdenou Mašínovou jsem byla čtyřikrát a její byt mi pokaždé připadal o něco víc strohý než minule. Mizely z něj skříňky, stojany i koberce a já hloubala o tom, co se to asi v životě paní Mašínové děje – že by na ni dolehla nějaká finanční tíseň a ona ty věci prodávala? Anebo že by se jich zbavovala jako člověk, který se chystá odejít ze života? Nakonec se ukázalo, že za proměnou bytu byl nový kyčelní kloub. Paní Mašínovou upoutala endoprotéza na invalidní vozík, a ten se zadržával na kobercích a porážel stojany.

Paní Mašínová strávila tři měsíce v nemocnici, kde při náročné operaci téměř vykrvácela, ale suchým popisem své jízdy sanitkou mě rozesmála: „Ti sanitáci na mě byli tak hodní, že mi asi chtěli dopřát okružní výlet Olomoucí. Věděla jsem o každé dlažební kostce, jak mi bolavá noha nadsakovala!“ Jindy ji při rehabilitacích nechal personál hodinu sedět ve vaně s vlažnou vodou: „To víte, že jsem se ozvala! Mě si tam budou asi dlouho pamatovat. Ale řeknu vám, že kdyby mi doktor tenkrát řekl, co všechno to obnáší, tak do sebe radši cpu léky a stanu se narkomankou.“

Z rozhovorů nás často vytrhával telefon a mně připadalo, že si stará dáma dojednává samé návštěvy. Když jsem se jí na to zeptala, tak mávla rukou: „Sem pořád někdo chodí! A hlavně mužský. Nikdy bych si nepomyslela, že nejvíc mužských budu mít na konci života!“

A skutečně, na odchodu jsem se ve dveřích minula s pohledným mladým mužem. „To je jeden emigrant. Moc hezky si povídáme,“ spiklenecky na mě mrkla paní Mašínová. Na sobě měla černý propínací svetr, na rtech růžovou rtěnku.

Když jsem se vámi mluvila poprvé, tak jste se našemu rozhovoru bránila — říkala jste, že nevíte, zda máte co vyprávět. Přitom ale takový osud jako vy prožil málokdo.

Ale já o tom svém osudu mluvím s přemáháním, abych vám pravdu řekla. Nemám a taky jsem neměla žádnou chuť o tom mluvit, vůbec s nikým.

Proč?

Prožili jsme tu dost tragicky a bolestně dvě totality, od naci-smu přes léta padesátá až do začátku devadesátých let. A jedině rozčarování ze současného vývoje mě nutí se k tomu ještě vracet.

Jaké to tehdy bylo, být Mašínová?

Jsem šťastná, že jsem Mašínová, a proto jsem si také nechala svoje jméno, i když bych se po provdání klidně mohla skrývat

za jméno svého manžela. Takhle jsem mohla aspoň jako poslední člen rodiny, který tady zůstal, s tím jménem žít dál.

Myslíte, že jde o určitý druh povahy? Že máte bojovnost v genech?

Nevím, jestli je to charakter. Dnes jsem přesvědčená, že velký podíl na tom má výchova. A ta u nás byla skutečně důsledná. Když pozoruju dnešní společnost, tak si připadám, jako bych tu přistála z jiné planety.

Takže podle vás je ve výchově potřeba určitá tvrdost?

Já tomu říkám: zásadovost. Co se u nás řeklo, to platilo a mělo to řád. A začínalo to u otce, který se vrátil z Ruska jako legionář. Ale asi nejvíc mě ovlivnila babička z matčiny strany Emma, která byla k sobě nesmírně tvrdá a požadovala to i po svém okolí. Někdy se zdálo, že to až přehání. Ale já mám dojem, že mě právě ta její výchova zachránila. Kdybych bývala zůstala jenom v péči naší milované maminky, tak nevím, jak by to se mnou dopadlo.

Jak to myslíte?

Měla jsem od dětství zdravotní hendikep a moje mamička, nekonfliktní a úžasně jemný typ, mi ve všem ustupovala. Říkala: „Ta naše Nenuška, to je chudáček, nechte ji.“ Byla jsem prostě zhýčkaný smrad a těžila z toho na bratrech... Jenže babička Emma tomu odporovala: „Kdepak chudáček!“ A já na ni dodneška vzpomínám, i když to nebylo jednoduchý: s její konfliktností a mojí povahou.

Váš otec tak přísný nebyl?

Ale byl, i když na něj bohužel nemám moc vzpomínek. Proto si také s Emmou rozuměli a jeden druhého velice ctili, což málokdy bývá u tchyně se zetěm. My jsme tehdy vždycky zasedali k jídlu ve velké jídelně jako celá rodina a já byla strašně neduživá. U jídla jsem dělala komedie a nechtěla jsem nic jíst, jenom syrový nudlový těsto. Jednou toho měl otec dost a bez velkých řečí mě popadnul a vytáhnul z dětský židličky jako králíka za límec. Dodneška vidím svoji matku, jak volá: „Nech to dítě!“ No